กองบัญชาการกองทัพไทย

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ณ แม่น้ำลี้ และลำน้ำแม่ทา

กองบัญชาการกองทัพไทย มีพันธกิจหลักประการหนึ่ง คือ การสนับสนุนรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาสำคัญของชาติ พัฒนาประเทศและช่วยเหลือประชาชน ซึ่งได้กำหนดไว้ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ได้แก่ การพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงและการช่วยเหลือประชาชน โดยได้จัดทำ "นโยบายด้านการพัฒนาประเทศและการช่วยเหลือประชาชน" และน้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรภูมิพลอดุยเดช (รัชกาลที่ 9) "**เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา**" เชื่อมโยงและสอดคล้องกับ **"นโยบายประชารัฐ"** ของรัฐบาล ที่เน้นการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ยุทธศาสตร์ทหารนักพัฒนา ผสานค่านิยม สู่วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม

กองบัญชาการกองทัพไทย ได้จัดตั้งหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคง รวมไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยาของประเทศในระดับท้องถิ่นทุรกันดารและพื้นที่ที่กำหนด ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ **"เป็นหน่วยงานชั้นเยี่ยมของกองทัพไทย ในด้านการพัฒนาเพื่อความมั่นคง"** และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ไว้ 4 ประเด็น คือ 1. เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 2.พัฒนาศักยภาพของคน ชุมชน พื้นที่ ให้เกื้อกูลต่อการผนึกกำลังป้องกันประเทศ 3. สนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่สำคัญเร่งด่วนของชาติ 4. การพัฒนาองค์กร ทั้งนี้กำลังพลของหน่วยบัญชาการทหารพัฒนาปฏิบัติงานบนค่านิยมหลัก 4 ประการ **คือ ทหารอาชีพ จงรักภักดี กล้าหาญ และทำงานเป็นทีม** โดยมีปณิธาน **ชัยชนะ** หมายถึง ชนะความยากจนและความขาดแคลนในหมู่พี่น้องประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดาร **ดังนั้น ทหารพัฒนาจึงได้รับสมญานามว่า นักรบสีน้ำเงิน** หมายถึง ทหารของพระราชาที่ต่อสู้กับความยากจน เพราะสีน้ำเงินบนธงชาติไทย คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นนักรบที่ไม่มีปืน มีแต่จอบและเสียม ปลูกผัก ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์

คนลำพูนร่วมใจ สร้างฝายถวายพ่อ ต้นแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากสถานการณ์ภัยแล้งในพื้นที่ภาคเหนือ ในปี 2559 โดยเฉพาะพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปิง จังหวัดลำพูน ทำให้น้ำในลำน้ำแม่น้ำปิงและลุ่มน้ำสาขาแห้งขอด เหลือแต่โขดหินและเนินทรายที่ตกตะกอนตลอดลำน้ำ เกิดการขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร ทำให้ประชาชนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปิง แก้ไขปัญหาด้วยการขุดร่องน้ำและหลุมทรายเพื่อดักน้ำเข้าสถานีสูบน้ำพลังงานไฟฟ้า ส่งผลลุกลามทำให้เกิดปัญหาแย่งชิงน้ำ

กองบัญชาการกองทัพไทยตระหนักถึงความเดือดร้อนของประชาชนในปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้น จึงได้มอบหมายให้หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา โดยสำนักงานพัฒนาภาค 3 ซึ่งเป็นหน่วยรับผิดชอบพื้นที่ปฏิบัติงานในภาคเหนือ **ทำหน้าที่เป็นกลไกหลัก (Key Actor)** ในการแก้ปัญหาภัยแล้ง และเป็นผู้นำกระบวนการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาและส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มเครือข่ายนักพัฒนา อีกทั้งยังให้การสนับสนุนเครื่องจักรกลและงบประมาณในการขุดลอกแม่น้ำลี้และลำน้ำแม่ทาซึ่งเป็นลำน้ำสาขาแม่น้ำปิง พร้อมทั้งให้ข้อมูลข่าวสาร วิธีการสร้างฝายประชารัฐ การสร้างความตระหนัก รักและหวงแหนแหล่งน้ำ และสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เป็นโครงการหมู่บ้านตัวอย่างตามรอยเท้าพ่อด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ โดยมีแนวทางการดำเนินการ คือ

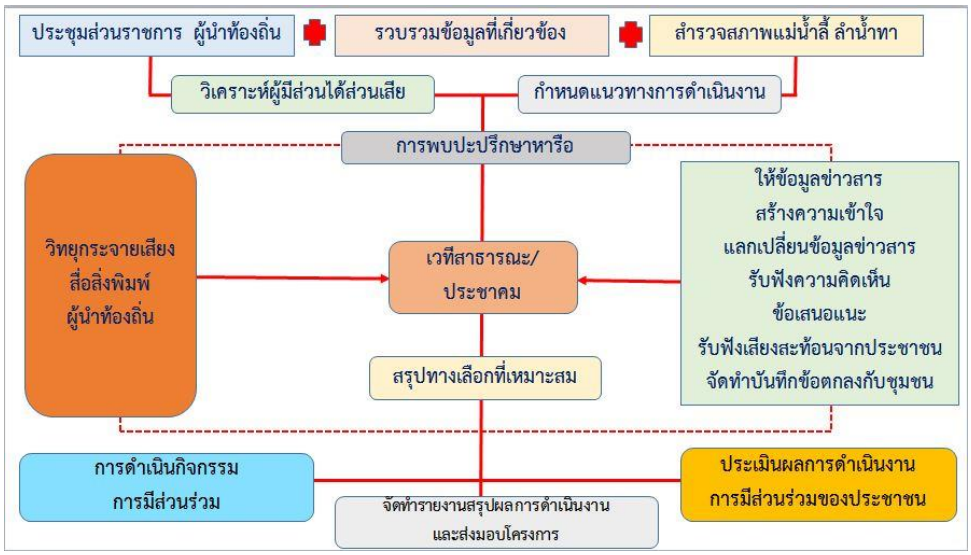

1. สำรวจสภาพปัญหาและสภาพพื้นที่และบูรณาการการทำงานร่วมกัน

กองบัญชาการกองทัพไทยมอบหมายให้หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา โดยสำนักงานพัฒนาภาค 3 ซึ่งเป็นหน่วยรับผิดชอบพื้นที่ปฏิบัติงานในภาคเหนือ เข้าทำการสำรวจสภาพปัญหาและสภาพพื้นที่ร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดลำพูน และได้ทำรายงานถึงกองบัญชาการกองทัพไทย และได้ส่งรายงานดังกล่าวให้นายกรัฐมนตรี ซึ่งต่อมา

พลเอกประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ในขณะนั้น ได้มีการประชุมกับส่วนราชการต่างๆ ในการรวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้น ณ ศาลาว่าการกระทรวงกลาโหม และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบโครงการบูรณาการขุดลอกแหล่งน้ำดังกล่าว โดยจัดทำเป็นโครงการเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสมหามงคลเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี และเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 12 สิงหาคม 2559 โดยมอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับกระทรวงกลาโหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทย เข้าดำเนินการการพัฒนาแหล่งน้ำควบคู่กันทั้งลำน้ำสายหลัก ลำน้ำสายรอง เพื่อกระจายน้ำให้ทั่วถึงเข้าพื้นที่ชุมชนและพื้นที่การเกษตรให้ทันการรองรับน้ำในช่วงฤดูฝนที่จะมาถึง

สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา ดำเนินการตามนโยบายโดยประสานกับผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน รองผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน เพื่อจัดการประชุมกับส่วนราชการในจังหวัดลำพูน อาทิ สำนักงานเกษตรจังหวัด/สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด/สำนักงานประมงจังหวัด/สำนักงานเกษตรอำเภอ/สถานีพัฒนาที่ดิน องค์การบริหารส่วนตำบลในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชนที่เข้าไปดำเนินการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน) เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติโดยการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และทำความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้ผู้นำท้องถิ่นนำข้อมูลเหล่านั้นแจ้งให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบ และทำงานร่วมกันกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

2. รวบรวมองค์ความรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ต่างๆ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาเป็นการบริหารจัดการน้ำในโครงการฯ โดยจัดทำเป็น ลี้ ทา โมเดล ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนที่ได้นำศาสตร์พระราชาเรื่องการบริหารจัดการน้ำด้วยการสร้างฝายชะลอน้ำมาใช้ และแนวทางการทำฝายของโครงการหมู่บ้านตามรอยเท้าพ่อบ้านแม่กื๊ดหลวง จังหวัดตาก มาประยุกต์ใช้ร่วมกับการนำแนวทางการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ประสบอุทกภัยของโครงการโหล่งขอดโมเดล ที่ประสบความสำเร็จและปรากฏผลงานในเชิงประจักษ์มาแล้วเป็นต้นแบบ

สามารถกำหนดแนวทางการดำเนินการ เป็น 3 ระยะ คือ (1) **ระยะสั้น** ลักษณะงานอุทกภัย/ภัยแล้ง ได้แก่ กิจกรรมการขุดลอกลำน้ำ ฝายชะลอน้ำในลำน้ำ (2) **ระยะกลาง** ลักษณะงานจัดการน้ำเพื่ออุปโภค ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่เขตชลประทาน และการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาแหล่งน้ำนอกพื้นที่เขตชลประทาน สระเก็บขนาดเล็กในพื้นที่การเกษตร เพิ่มระบบการกระจายน้ำ (คลองส่งน้ำ) การใช้น้ำบาดาลเสริมน้ำผิวดิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการจัดการสินค้าเกษตร และการจัดหาน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค (อาคารน้ำดื่ม) และ (3) **ระยะยาว** ลักษณะงานฟื้นฟูพื้นที่ต้นน้ำ ได้แก่ กิจกรรมการอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์

ธรรมชาติ การก่อสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นและกักเก็บน้ำ การปลูกป่าเสริมแนวลำห้วย และการปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์ด้วยประเพณีการบวชป่า

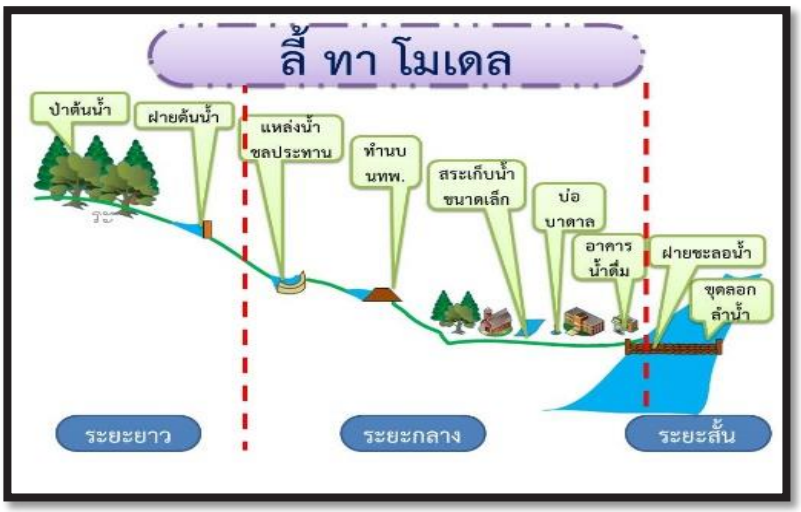

3. ปรึกษาหารือผ่านเวทีประชาคมระดับชุมชน กองบัญชาการกองทัพไทย โดยสำนักงานพัฒนาภาค 3 ทำหน้าที่เป็นกลไกหลัก (Key Actor) ในการรับฟังความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยนำปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นที่เรียกว่า **แก่ฝาย** เป็นภาคีเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อร่วมค้นหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม โดยจัดชุดมวลชนสัมพันธ์เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน และการหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม **จนนำไปสู่การทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU)** ระหว่างหน่วยงานกับชุมชนทุกหมู่บ้านที่แม่น้ำลี้และลำน้ำแม่ทาไหลผ่าน ทำให้ได้แนวทางการปฏิบัติตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ 2 แนวทาง คือ (1) แนวทางขุดลอกแม่น้ำลี้ เป็นการบริหารจัดการน้ำแบบหลุมขนมครก กว้าง 25 เมตร ยาว 200 เมตร ตลอดแม่น้ำและงานขุดลอกหน้าฝายชลประทานขนาดใหญ่ที่มีดินทรายทับถมจำนวนมาก เพื่อเพิ่มปริมาณการกักเก็บน้ำ 2) แนวทางการพัฒนาลำน้ำแม่ทา เป็นการบริหารจัดการน้ำโดยสร้างฝายชะลอน้ำ และยกระดับน้ำเพื่อกักเก็บน้ำให้มากขึ้น โดยในระหว่างปฏิบัติงานได้มีการทำประชาคมกับประชาชน/ชุมชนในพื้นที่เพื่อระดมความคิดเห็น สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขตลอดระยะเวลาดำเนินการ

4. ดำเนินการการมีส่วนร่วมแบบประชารัฐ โดยสำนักงานพัฒนาภาค 3 ได้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมในการทำงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ในลักษณะภาคีเครือข่าย หุ้นส่วนความร่วมมือในกิจกรรมการคืนชีวิตให้กับแม่น้ำลี้ ลำน้ำแม่ทา ผ่านการทำงานแบบประชารัฐ

โดยสำนักงานพัฒนาภาค 3 สนับสนุนงบประมาณและเครื่องจักรในการขุดลอกแม่น้ำลี้ ลำน้ำแม่ทา ส่วนหนึ่งใช้งบประมาณของชุมชนในการสร้างฝายชะลอน้ำ และได้รับการสนับสนุนวัสดุในการดำเนินงานจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ รวมทั้งบริษัทเอกชน ร้านค้าในพื้นที่ สำหรับนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ตำรวจ ประชาชนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งนักเรียนจากโรงเรียนในชุมชน สนับสนุนแรงงาน ช่วยกันสร้างฝายชะลอน้ำ ด้วยวิธี **"กด ตัด โยง ยึด ผูก มัด รัด ตรึง"** และกิจกรรมการกรอกกระสอบทรายและขนกระสอบทรายวาง เพื่อเป็นชั้นพนังหรือบังเกอร์ป้องกันตลิ่งพังทลาย และกิจกรรมการปลูกหญ้าแฝก ได้รับการสนับสนุนจากสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูนเพื่อป้องกันการกัดเซาะตลิ่งพัง กิจกรรมปลูกต้นไม้ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอลี้และอำเภอแม่ทา เพื่อป้องกันการพังทลายของดิน กิจกรรมโครงการร่วมใจปล่อยพันธ์ปลา 5 ปี 42 ล้านตัวเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานประมงจังหวัดลำพูน และฐานการผลิตพันธุ์ปลา หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ 32 สำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา (นพค.32 สนภ.3 นทพ.) เพื่อสืบสานแนวพระราชดำริในการฟื้นฟูทรัพยากรพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำจืดของไทยให้เป็นแหล่งโปรตีนกับราษฎรและสร้างระบบนิเวศน์ในแม่น้ำลี้และลำน้ำแม่ทา

5. การตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานและจัดทำรายงานสรุปผลพร้อมส่งมอบโครงการ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในการพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้มีการติดตามและประเมินผลจากระดับสำนักงานภาค ระดับหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา ระดับกองบัญชาการกองทัพไทย ระดับกระทรวงกลาโหม ระดับรัฐบาลและจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้สำนักงานพัฒนาภาค 3 ได้เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนจัดผู้แทนเข้าร่วมติดตามการประเมินผลการปฏิบัติงานกิจกรรมประชารัฐระดับท้องถิ่น เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรแม่น้ำลี้ กลุ่มผู้ใช้น้ำเหมืองฝายแม่น้ำลี้ และเครือข่ายผู้ใช้น้ำลำน้ำแม่ทา รวมทั้งมีการประเมินความพึงพอใจของประชาชนต่อโครงการ และการมีส่วนร่วมของประชาชน และจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานและส่งมอบโครงการ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแลต่อไป

ขยายผล ต่อยอด เพื่อผลสำเร็จที่ยั่งยืน

ด้วยปัจจัยความสำเร็จดังกล่าว และความรักสามัคคี พลังของความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่ร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาแม่น้ำลี้และลำน้ำแม่ทา ในเขตพื้นที่จังหวัดลำพูน จึงมีผลสำเร็จอย่างยั่งยืน สรุปได้ดังนี้

1) การเพิ่มรายได้

- ประชาชนที่อาศัยตลอดแนวริมฝั่งน้ำมีรายได้มากขึ้น เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง โดยมีพื้นที่ทางการเกษตรได้รับประโยชน์ 262,500 ไร่ (แม่น้ำลี้

150,000 ไร่ ลำน้ำแม่ทา 112,500 ไร่) ปัจจุบันสามารถผลิตลำไยนอกฤดูได้ สร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น ซึ่งจากเดิมปลูกลำใยได้ในฤดูกาลเท่านั้น

2) การป้องกันปัญหาอุทกภัย

- การมีหลุมขนมครกหน้าฝายชลประทานเพื่อใช้กักเก็บน้ำและมีฝายชะลอน้ำตามแนวทางประชารัฐ พื้นที่ลำน้ำแม่ทาและน้ำสาขา จำนวน 11 ฝาย เก็บน้ำได้ 277,751 ลูกบาศก์เมตร งบประมาณ 2.58 ล้านบาท (งบประมาณชุมชน) และนำไปสู่การสร้างฝายเพิ่มอีก 42 ฝาย ทำให้แม่น้ำลี้และลำน้ำแม่ทามีน้ำไหลตลอดทั้งปี เพิ่มประสิทธิภาพในการระบายน้ำในห้วงฤดูน้ำไหลหลาก

3) การฟื้นฟูระบบนิเวศน์

- การส่งเสริมความรู้ สร้างความเข้าใจให้แก่ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน ในการบริหารจัดการน้ำของชุมชน เกิดการพัฒนาศักยภาพด้านการอนุรักษ์ให้แก่ประชาชนในชุมชน ทำให้ระบบนิเวศน์กลับมามีความหลากหลายทางชีวภาพ สามารถอนุรักษ์พันธุ์ปลา รวมทั้งพัฒนาเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

4) ชุมชนเข้มแข็ง

- ประชาชนในพื้นที่มีความรักความสามัคคี มีความสุข วัฒนธรรมท้องถิ่นกลับคืนมา
- เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประชาชน หน่วยงานราชการ และกองทัพ

- เกิดศูนย์เรียนรู้/แหล่งเรียนรู้โครงการหมู่บ้านตัวอย่างตามรอยเท้าพ่อ ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำที่บ้านดง หมู่ที่ 13 ตำบลทาสบเส้า อำเภอแม่ทา และเป็นแหล่งเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้กับประชาชนในพื้นที่/ชุมชนอื่น ๆ ปัจจุบันมีเครือข่ายนักพัฒนาจำนวน 47 คน จำนวนผู้ประสานงานเครือข่าย 26 คน

ตัวแบบ (Model) ของการขับเคลื่อนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

